

CZU 343.2(478)

Instituția reabilitării în legislația penală a Republicii Moldova

Mariana SPATARI

doctor, conferențiar universitar

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

***Résumé.** Outre la peine qui doit être purgée, la condamnation pénale engendre d'autres conséquences, que la personne condamnée est contrainte de supporter après l'exécution de la peine, consistant en interdictions et incapacités qui découlent de la condamnation.*

Ces interdictions et incapacités sont de véritables obstacles à la réinsertion sociale des condamnés, fait qui a déterminé l'introduction dans toutes les législations pénales modernes de dispositions légales qui offrent des possibilités de réintégration dans les droits après un certain temps. Il s'agit de l'institution de réhabilitation, celle-ci étant définie comme l'institution juridique par laquelle les personnes condamnées sont pleinement intégrées, du point de vue légal, dans la société, si elles prouvent qu'elles se sont corrigées après avoir purgé leur peine.

Dans cet article, nous analyserons la réhabilitation légale et la réhabilitation judiciaire: la notion, les conditions nécessaires à remplir pour leur application, ainsi que les effets qu'elles produisent.

***Mots-clés:** délit, criminel, sanction pénale, casier judiciaire, réhabilitation légale, réhabilitation judiciaire, tribunal, etc.*

Instituția reabilitării poate fi analizată atât din perspectiva dreptului penal, cât și a dreptului procesual penal. Reabilitarea, ca instituție de drept procesual penal, presupune restabilirea drepturilor și libertăților persoanei, care a fost supusă, într-un mod ilegal sau neîntemeiat, urmării penale, având ca efect repunerea în drepturile personale pierdute și repararea prejudiciului cauzat.

Ca instituție de drept penal, reabilitarea constituie un mijloc legal prin care foștii condamnați se integrează pe plan juridic în societate. [1, p.58] Astfel, reabilitarea constituie o cauză care înlătură consecințele penale și extrapenale care au rezultat dintr-o condamnare, făcând ca fostul condamnat să se bucure din nou de dreptul de egalitate în fața legii. [2, p.367]

Codul penal al Republicii Moldova, [3] (în continuare C. pen. al RM), reglementează instituția reabilitării în Capitolul XI al părții generale, intitulat „Cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării” (art. 110-112).

Legiuitorul moldav nu dă o definiție a termenului de „reabilitare”, însă acesta se regăsește în

identificată ca și lacună în drept, or, obscuritatea exprimării legiuitorului reprezintă o reflectare inadecvată a normei juridice în textul legii. Ea nu caracterizează însăși norma juridică, ci determină deficiența exprimării ei verbale. Pentru înlăturarea acestei deficiențe în cazul normelor juridice autohtone, care conțin termenul „reabilitare”, pentru a caracteriza corect esența noțiunii de reabilitare, este necesar să determinăm etimologia și semantica acestui termen.

Termenul de „reabilitare” provine de la latinescul *rehabilitatio*, care înseamnă „restabilire”. Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române „a reabilita” înseamnă: a restabili prestigiul știrbit; a reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false); a restabili buna reputație, onoarea, prestigiul știrbit, a repune pe cineva în drepturile personale

Dicționarului de drept penal definesc reabilitarea drept „cauză generală de încetare a consecințelor juridice (decăderi, interdicții, incapacități) ce decurg dintr-o condamnare, dând posibilitate foștilor condamnați să se integreze și pe plan juridic în societate.” [5, p.340]

Este de menționat faptul că instituția reabilitării vizează doar persoanele care au săvârșit infracțiuni prevăzute de C. pen. al RM și în baza hotărârii instanței de judecată li s-a aplicat o pedeapsă penală, sau au executat pedeapsa penală aplicată.

Reabilitarea are anumite trăsături caracteristice:

- este de natură juridico-penală, deoarece decurge din conținutul raportului juridico-penal;
- este o instituție prin efectul căreia încetează pentru viitor consecințele juridice ale unei condamnări (decăderi, interdicții, incapacități); [6, p.786]
- are o funcție educativă;
- operează la faza de executare a sentințelor sau are un caracter postprocesual;
- fiind o cauză care face să înceteze restricțiile care decurg din condamnare, reabilitarea produce efecte *in personam*, adică numai cu privire la condamnatul care a îndeplinit condițiile legale pentru obținerea dreptului de a fi reabilitat;
- se dispune sau se constată cu privire la toate condamnările pe care le-a suferit o persoană, iar nu doar pentru o parte a acestora (indivizibilitatea reabilitării), pronunțate în țară sau în străinătate, indiferent de natura și gravitatea condamnării; [6, p.787]
- produce efecte numai pentru viitor.

Reabilitarea în dreptul penal este de două forme:

b. reabilitarea judecătorească.

Prin reabilitarea de drept (sau cum folosește legiuitorul moldav - stingerea antecedentelor penale) se înțelege încetarea automată a stării juridice a persoanei, apărută odată cu intrarea în vigoare

a sentinței de condamnare, după ispășirea pedepsei, drept urmare a expirării termenilor determinați de lege sau datorită altor circumstanțe prevăzute de lege. [7, p.488]

Legiuitorul definește, la art.110 C. pen. al RM, antecedentele penale ca „o stare juridică a persoanei, ce apare din momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare, generând consecințe de drept nefavorabile pentru condamnat până la momentul stingerii antecedentelor penale sau reabilitării.”

Reabilitarea de drept este o formă a reabilitării care operează în virtutea legii (*ope legis*), în momentul îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege.

Astfel, conform prevederilor art.111 alin. (1) C. pen. al RM, „se consideră ca neavând antecedente penale persoanele:

- a) liberate de pedeapsă penală;
- b) liberate, potrivit actului de amnistie, de răspunderea penală;
- c) liberate, potrivit actului de amnistie sau grațiere, de executarea pedepsei pronunțate prin sentința de condamnare;
- d) condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei dacă, în termenul de probă, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu a fost anulată;
- e) condamnate la o pedeapsă mai blândă decât închisoarea – după executarea pedepsei;
- g) condamnate la închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave – dacă au expirat 2 ani după executarea pedepsei;
- h) condamnate la închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni grave – dacă au expirat 6 ani după executarea pedepsei;
- i) condamnate la închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave – dacă au expirat 8 ani după executarea pedepsei;
- j) condamnate la închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni excepțional de grave – dacă au expirat 10 ani după executarea pedepsei.”

Alin.(2) al art.111 C. pen. al RM prevede „dacă condamnatul, în modul stabilit de lege, a fost liberat înainte de termen de executarea pedepsei sau partea neexecutată a pedepsei i-a fost înlocuită cu o pedeapsă mai blândă, termenul stingerii antecedentelor penale se calculează pornindu-se de la termenul real al pedepsei executate, din momentul liberării de executarea pedepsei principale și complementare.”

Stingerea antecedentelor penale are ca efect anularea tuturor incapacităților și decăderilor din drepturi legate de antecedentele penale.

Reieșind din prevederile art. 111 și 112 C. pen. al RM, condamnatul reabilitat nu mai are antecedente penale. Ca urmare, dacă această persoană săvârșește o nouă infracțiune, ea este

considerată infractor primar, cu toate consecințele legate de această situație. [8, p.180]

Cea de-a doua formă a reabilitării este reabilitarea judecătorească. Reabilitarea judecătorească nu este obținută în mod automat, ci numai prin intervenția instanțelor judecătorești. Caracteristic reabilitării judecătorești este faptul că pentru reabilitarea unui condamnat nu este suficient să fie îndeplinite condițiile de reabilitare prevăzute de lege, ci este necesară constatarea judecătorească a îndeplinirii acestora și pronunțarea reabilitării condamnatului prin hotărâre judecătorească. [9, p.262]

Potrivit prevederilor art.112 alin.(1) C. pen. al RM „dacă persoana care a executat pedeapsa penală a dat dovadă de o comportare ireproșabilă, la cererea sa, instanța de judecată poate anula antecedentele penale până la expirarea termenelor de stingere a acestora”.

În conformitate cu prevederile art. 112 alin. (2) C. pen. al RM, reabilitarea înlătură toate restricțiile și interdicțiile asociate unei pedepse penale. Consecințele în discuție cuprind o serie de decăderi, interdicții și incapacități care decurg din condamnare, încadrându-se în instituția antecedentelor penale. [10, p.344]

La art. 112 alin. (1) C. pen. al RM sunt reglementate drept condiții pentru primirea cererii de reabilitare judecătorească:

- a) condamnatul nu a comis o nouă infracțiune;
- b) a expirat cel puțin jumătate din termenul prevăzut la art.111 alin.(1) și (2) C. pen. al RM;
- c) condamnatul a avut o comportare ireproșabilă, adică a respectat întocmai legile și regulile de conviețuire socială, adevărind astfel că s-a corectat și că merită reintegrarea socială completă și din punct de vedere juridic;
- d) condamnatul a achitat integral despăgubirile civile, la plata cărora a fost obligat prin hotărâre judecătorească, precum și cheltuielile de judecată;
- e) condamnatul își are asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, a atins vârsta de pensionare sau este incapabil de muncă.

În cazul în care cererea de reabilitare este respinsă, o nouă cerere poate fi depusă la instanță numai după un an. Termenul de un an se calculează de la data respingerii cererii de reabilitare. Dacă timp de un an survine reabilitarea de drept, antecedentele penale se sting automat, nemaifiind necesară reabilitarea judecătorească. [9, p.264]

Este posibilă anularea reabilitării judecătorești după acordarea ei, ne referim la situația când s-a descoperit că cel reabilitat a mai avut o condamnare care, dacă ar fi fost cunoscută, conducea la respingerea cererii de reabilitare. Nu prezintă importanță natura sau gravitatea infracțiunii comise, forma de vinovăție sau pedeapsa aplicată.

După cum am menționat reabilitarea face să înceteze decăderile, interdicțiile și incapacitățile care rezultă din condamnare. Aceste efecte corespund atât rațiunii care a impus reglementarea

instituției reabilitării, anume că legea penală nu trebuie să lovească iremediabil pe cei condamnați, cât și scopului urmărit de această instituție, acela de reintegrare socială a condamnatului în temeiul buneii sale conduite. [11, p.389]

Principalul efect pe care-l produce reabilitarea este înlăturarea consecințelor condamnării, fie că acestea sunt de natură penală, sau extrapenală (de drept civil, administrativ etc.).

În planul dreptului penal condamnarea nu mai constituie antecedent penal și de această condamnare nu se mai ține cont la stabilirea stării de recidivă. În plan extrapenal, condamnarea în măsura în care a intervenit reabilitarea nu mai reprezintă un impediment legal care să împiedice ocuparea unei funcții sau exercitarea altor drepturi. [12, p.561]

Concluzii: Reabilitarea este mijlocul legal prin care fostul condamnat este pe deplin reintegrat, pe plan juridic în societate. Reabilitarea în dreptul penal este de două forme: reabilitarea de drept

În cazul reabilitării de drept condamnatul trebuie să aibă un comportament pasiv, adică să se abțină de la săvârșirea infracțiunilor în termenul stabilit de lege, iar după expirarea acestuia antecedentele penale se vor considera stinse. Ca urmare, persoana condamnată își recapătă din nou statutul juridic inițial (până la condamnare). Reabilitarea judecătorească presupune un comportament activ al condamnatului, caracterizat prin inițierea unei proceduri speciale de anulare a antecedentelor penale până la expirarea termenelor de stingere a acestora. Această procedură este pornită la cererea persoanei. [8, p.183]

Din cele analizate constatăm că C. pen. al RM nu prevede reglementări exprese privind reabilitarea persoanelor juridice care au fost condamnate pentru săvârșirea infracțiunilor. În acest sens, venim cu propunerea de a completa C. pen. al RM cu unele prevederi privind procedura de acordare a reabilitării persoanelor juridice, fapt regăsit în Codul penal al României care reglementează expres condițiile de acordare a reabilitării de drept persoanelor juridice.

Bibliografie:

1. Cozma I. *Considerații cu privire la natura juridică, condițiile și efectele reabilitării*. În: R.R.D., nr.2/2007, pp.58-65.
2. Boroi A. *Drept penal. Partea generală*. Editura C.H Beck, Bucuresti, 2004, 376 p., ISBN: 973-655-551-8.
3. *Codul penal al Republicii Moldova*. Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.128-129/2002, în vigoare din 12 iunie 2003 // [online]: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134446&lang=ro# (accesat pe 24.09.2022)

4. *Dicționar explicativ al limbii române* // [online]: <https://dexonline.ro/definitie/reabilitare> (accesat pe 15.09.2022)
5. Boroi A. Gorunescu M., Popescu M. *Dicționar de drept penal*. Editura All Beck, București, 2004, 453 p., ISBN: 973-655-435-X.
6. Udroi M. *Drept penal. Partea generală*. Editura C.H.Beck, București, 862 p., ISBN: 978-606-18-0865-6.
7. Borodac Al., Gherman M., Maldea N., Titiana C., Costa M.-M., Stiuș V. *Manual de drept penal. Partea generală (pentru învățământul universitar)*. Tipografia Centrală, Chișinău, 2005, 516 p., ISBN: 9975-935-77-X.
8. Muntean A., Sorici Gh. *Reabilitarea judecătorească ca instituție particulară a prescripției penale: repere cumulativ-teoretice*. Studia Universitatis Moldaviae, nr. 3 (143), 2021, pp. 179-184, ISSN: 1814-3199.
9. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub redacția - Barbăneagră A. Centrul de Drept al Avocaților, Editura ARC, Chișinău, 2003, 836 p., ISBN 9975-61-291-1.
10. Boroi Al. *Drept penal. Partea generală*. Editura ALL, București, 1999, 364 p., ISBN: 973-9435-25-4.
11. Basarab M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I., Editura Lumina Lex, București, 1997, 480 p., ISBN: 973-588-006-7.
12. Hotca M.A. *Drept penal. Partea generală*. Editura C. H. Beck, București, 2007, 728 p., ISBN: 978-606-39-0972-6.